

AC Acul este un instrument magic destul de des utilizat în practicile de alungare a elementelor malefice, mai ales pentru că era la îndemâna tuturor și, de asemenea, pentru că slujea cel mai bine obiectivelor magiei contraofensive (spre deosebire, de exemplu, de cuțit și topor, care semnificau mai bine latura nefastă a magiei, fiind extrem de utilizate mai ales în vrăji).

Este foarte răspândit obiceiul de a pune între hainele copilului un obiect din fier; ca succedaneu al fierului, acul îndeplinea la fel de bine rolul de apotropeu : „În leagănul copilului pun un ac, mai ales sub pernă, un foarfece. Româncă nu lasă niciodată copilul singur în casă, fără să puie lângă el în leagăn fier ori cuțitul, foarfecele (...), orice are la îndemână de fier, sfredel, daltă, frigare ori de nu, cel puțin un ac“ (Ciașanu, 285). De asemenea, fierul apărea frecvent în practicile de protecție a animalelor din gospodărie atunci când exista pericolul **luării laptelui**, a **manei** acestuia: „În Basarabia, se ia o coajă de ou, se pune în ea tot felul de semințe, zicând: «Când se va lua mana câmpului, atunci să o ia pe a vacii» . Oul se îngroapă în ocol, înfigându-se în el un băț de alun în inima căruia s-a înfipt un ac, zicând: «Când va trece frânghia corăbiei prin urechile acului, atunci să ia mana »“ (Pavelescu, 1944, 41). La ruși, cel mai răspândit mijloc de protecție împotriva farmecelor este acul. Pentru a anihila puterea unui vrăjitor, este suficient să-i agăți un ac în haină; mai mult, dacă, după ce ai străpuns îmbrăcămintea suspectului, scoți acul și-l înfigi cu urechea în sus în ușa casei respective, vrăjitorul nu mai poate ieși din casă atât timp cât acul se află înfipt în ușă (Novicikova, 269). O practică asemănătoare apare și la români: „Când îți vine un strigoi în casă și dacă vrei să-l cerci de-i strigoi, pune un ac fără ureche în ușorul ușii din afară, că tot va merge pân' la prag și s-a înturna; și pân' ce nu-l vei lua, nu se va putea duce, se teme“ (Niculiță-Voronca, 579). În mod similar puteau fi văzute și **duhurile aerului**, personificări ale unor fenomene meteorologice (*vânt*, *vârtej*, *balauri* etc.): „De multe ori nu putem ști dacă e sau nu balaur în nor. Ca să ne convingem despre aceasta, să stăm cu fața către norul în care credem că e balaur și să ne împungem cu un ac în mijlocul pieptului: de va fi balaur în nor, atunci vom vedea cum plesnește repede cu coada în toate părțile, că balaurul simțește înțepătura acului“ (Gherman, 138).

În practicile magice ofensive, mai ales în vrăjile de ursită, acul era un instrument utilizat ritual într-un complex de practici și elemente. Astfel, se

spunea: „Ia din brâu de nouă ori pe ac, după care așterne brâul cu ac cu tot pe prag, bătând peste el nouă mătânii, fără însă a face și cruce; în timpul cât bate mătâniile zice din gură: «Urs, ursitorul meu/ De Dumnezeu dat/ De oameni lăsat,/ Vină-n vis să te visez,/ Aievea să te văz»“ (Gheorghiu, 10). Evident, vrăjile nu erau făcute numai pentru a ajuta, pentru a favoriza pe cineva. Era foarte răspândită credința care spunea: „Ace de visezi, sunt junghiuri, sunt farmece“ (Niculiță-Voronca, 579). Așa că, în afara puterii deosebite, de influențare a ursitei, de grăbire a împlinirii acesteia pe care o aveau obiectele de metal, în cazul nostru acele, acestea erau folosite și în scopuri intenționat malefice, în farmece de dragoste prin care se rupeau legături, căsătorii etc.: „Cu ac sau bold se poate lega un bărbat. Dacă are o femeie ciudă că a părăsit-o și se însoară cu alta, când stă el la cununie îndoiaie un bold și încă de-l aruncă într-o apă ca să nu-l mai găsească, e nenorocit pentru toată viața –, dar de-l strânge și apoi îl îndreaptă – se însănătoșează“ (Niculiță-Voronca, 579).

→ *apotropeu; farmece; magie; obiecte magice; practici magice*

ADUSĂTURĂ „Adusătura e orice boală adusă în casă prin farmecele sau vrăjile unui dușman. Un rol de căpetenie în vrăjitorie, când e vorba să se trimită boala în casa cuiva, îl joacă broaștele, socotite drept creaturi și unelte ale diavolului“ (Candrea, 1944, 176). Se spune: „Dacă-ți intră broasca în casă e semn că cineva ți-a trimis-o cu farmece. Atunci trebuie cu un băț s-o dai afară și să zici: «Du-te la cine te-a trimis, căci la noi nu ești primită. Cu ce te-a trimis, dă-i lui și de capul lui să fie»“ (*idem*). Existența acestui tip de act magic se bazează pe caracterul intenționat malefic al practicii puse în practică de actant. Spre deosebire de **făcătură** și **aruncătură**, în care accentul este pus pe cel care realizează concret farmecul, adusătura reprezintă o ipostaziere a rezultatului actului magic respectiv: vinovat este, desigur, și cel care l-a generat, dar adevăratul pericol este prezentat de agent, de cel care, prin contagiune, transmite efectiv maleficiile destinatarului. În plus, adusătura augmentează puterea nefastă a fermecătorului: aruncătura, faptul etc. pot să nu-și atingă scopul; când însă este vorba de adusătură, înregistrăm nuanța de act împlinit, realizat; destinatarul are în general un rol pasiv: el privește oarecum neputincios invazia maleficului, deși multe dintre practicile magice contracarante se bazează tocmai pe veghea neconținută pentru a surprinde momentul intruziunii, atunci când se mai poate acționa asupra farmecului, returnându-l celui care l-a trimis. În acest caz putem vorbi din nou de ambivalență: ceea ce este adus este întors din drum, este aruncat, este trimis înapoi, deci adusătura se transformă în aruncătură. De aceea este greu de trasat o graniță

precisă între tipurile concrete de practici magice, sensul acțiunii malefice putând fi oricând schimbat. Această schimbare a polarității a fost la rândul ei surprinsă de numeroase povestiri, unde a căpătat contururile unei adevărate lupte purtate între doi vrăjitori, fiecare încercând să anihileze farmecele trimise de celălalt: „Tata o murit din farmece. Ne-am făcut casă și mama o pus mazăre până la Marta. Și găinile Martei au stricat mazărea. Mama o pus șteregoaie și or murit și găinile. Marta o făcut cu dracu și mama o întors mâiturile și o căzut bărbatul Martei mort. Marta o făcut atunci boscoane de-ale ei cu oase de mort și cu păr de l-o vrăjit să «clocească» șapte ani. Și când s-or împlinit șapte ani, marhăle noastre or început să zbiere în poiată, în timpul nopții. Tata s-o nimerit atunci să iese afară. Eu dimineața le dau mâncare la vaci; un vițel l-am găsit mort. Viu iute la tata și îi spui. «S-or fi culcat vacile pe el!?» «Cum să se culce, că s-o culcat dincoace!» L-am tăiat. Tata în după-amiaza aceea n-o mai mâncat nimic, i-o intrat „aeru“ (duhul) când o ieșit în puterea nopții afară. După-amiază o luat un «cioc» de «tenchiu» (știulete de porumb) și o început a-i tremura mâna. Mama mă cheamă de afară și-l întreb: «De ce-ai strâns de tenchiu ăsta?» «Eu nu știu!» După câteva zile o murit“(Pavelescu, 1945, 59-60).

→ *farmece*

AER; DUHURI ALE AERULUI Duhurile aerului, în calitate de personificări ale acestui element, cunosc o bogată varietate de reprezentări, care se pot reduce la două, esențiale: (a) personificări –ale mișcărilor curenților de aer, ale influențelor (nefaste) pe care la au aceștia asupra oamenilor (cp. art. **balauri, vânt, vântoase** – sau alte elemente ce corespund magiei meteorologice); (b) personificări ale răului generalizat, localizat în aer (*iele, rusalii, vile*, etc.)

Vom aborda numai cel de-al doilea aspect al ipostazierii văzduhului, cel marcat de nediferențierea maleficului, de invazia acestuia în cele mai profunde cotloane ale spațiului aerian. Trebuie reținut că ne aflăm în fața unui act de populare a unui anumit teritoriu de acțiune de către puterile malefice (aerul), și nu de personificări – manifestări concrete ale unui domeniu cosmic conex (adică fenomene meteorologice). Vom încerca să surprindem aspectele caracteristice spiritelor eoliene, în calitatea lor de activizatoare ale energiilor nefaste ce se află la granița cu universul uman. Că aceste duhuri nu sunt stăpâne depline ale domeniului pe care îl populează, observăm din diferite credințe din care răzbate o puternică notă de fatalism, de predestinare, căreia i se supun până și puternicele spirite ale aerului

venite pe lume tocmai ca urmare a încălcării unei interdicții : „Iar fetele acelea (care au băut apa vie a miticului Alexandru Macedon) toate s-au prefăcut în iele sau șoimane și umblă în trei părți din lume, având fiecare ocupația ei. Trei iau vinele de la oamenii pe care îi pocesc, trei fac de dragoste și de urât, iar cele mai mari se ocupă cu ursitul copiilor“ (Olinescu, 441). Mai mult, faptul că ele sunt numai niște intruși în elementul pe care îl însuflețesc și cu care se identifică este surprins în credințele ce povestesc despre rarele (la date extrem de precise) întâlniri ale duhurilor-surori: „Aceste 9 șoimane sau iele au fiecare lucrul lor și nu se-ntâlnesc decât o dată pe an. Când se-ntâlnesc, de bucurie că s-au revăzut, fac o horă îndrăcită și joacă învărtindu-se ca niște nebune“ (*idem*).

Așa cum se întâmplă și cu cele mai multe dintre **duhurile apei**, cu care duhurile aerului se identifică de multe ori (a se vedea frecvența lor localizare în preajma cursurilor de apă, la umbra copacilor de pe malurile râurilor etc.), marca distinctivă dominantă este blestemul. Și ielele, rusalki, **înecații** etc. sunt blestemați pentru că au încălcat reguli mai mult sau mai puțin sacre (de la simpla infracțiune de furt, sancționată exemplar pentru a se consolida *minima moralia* a comunității respective, până la ofensa supremă, care este sinuciderea, renunțarea la propria viață).

Prin înfățișare, comportament și timp în care își fac apariția, duhurile aerului se apropie foarte mult de reprezentările **duhurilor morților**. *Ielele* (**șoimanele**, *rusaliile* etc.) sunt „numai niște năluci în chip de femei tinere și vesele“ (imagine falsă, creată din cauza jocurilor și a dansurilor, a petrecerilor pe care le încing în cele mai multe dintre povestirile referitoare la ele). Viața veșnică, „tineretea fără de bătrânețe“ de care se bucură spiritele nu este de dorit; bucuria pe care și-o manifestă atunci când, rar, se întâlnesc este o mărturie a „capcanei“ în care au căzut tinerele fete când s-au hotărât să încalce tabuurile respective, pentru care au fost pedepsite printr-o condamnare la un exces perpetuu. Timpul specific de acțiune, înainte de miezul nopții, horele nebunești învărtite la lumina lunii, precum și apariția lor anuală pe pământ le confirmă statutul de ne-ființe, de prezențe nefirești, din lumea cealaltă. La fel se spune și despre permisiunea populării acestui spațiu: „Numai îngerilor din cer li-i slobod să străbată văzduhul precum și sufletelor celor răposați, care totuși au a se opri în cele douăzeci și patru de vămi ale văzduhului ținute de diavoli care au rămas spânzurați acolo, după izgonirea lor din cer. Încolo, cu vrerea lui Dumnezeu, nimănu!“ (Pamfile-3, 1916, 2). Dar cele mai evidente trăsături ce le apropie de lumea morților, de virtuțile instituționale ale acestora, sunt, fără îndoială, cele de **ursitoare** (stabilirea destinului nou-născuților, acordarea de haruri muzicale tinerilor, ursirea negativă= blestemare a profanatorilor etc.), de instrumente ale puterii

divine, trimise pe pământ într-o campanie de pedepsire sau de veghere a ordinii cosmice (pe care fostele pământene au încălcat-o): ele zboară pe deasupra caselor unde au de pedepsit pe cineva; iau mințile celor care le privesc; ursesc nou-născuții sau „pedepsesc pe vreun om, care le-a făcut rău. Atunci ielele se apropie de om, îl încântă cu cântecele lor frumoase și atât de dulci, și de legănate, încât îl adorm în visuri minunate. Pe urmă joacă o horă îndrăcită în jurul lui, blestemându-l fiecare cum îi vine la îndemână: ori să i se lege limba, ori din minte să-și sară, ori pocit să rămână“ (Olinescu, 443).

Sufletul, în reprezentările populare, este chiar suflarea (*anemos, animus*, suflu, „vânt“ > „suflet, viață“). Încă un argument: des întâlnite sunt credințele care spun că ielele își au masa sau casa la streășină – a se vedea și credințele ce menționează prezența sufletului după moarte, după ce a părăsit trupul, la streășină, la fereastră: „Sufletul (...) se așează și se odihnește într-un colț al odăii, sus pe lângă grindă. Iar când dă de fereastra deschisă, zboară afară“ (Olinescu, 491). „Îndată după moarte, sufletul se așează la streășina casei, pe pânza albă a steagului înfipt acolo, până la înmormântare, până se mătură casa“ (Pamfile-1, 1916, 209). „După ce moare omul, sufletul stă în streășina casei 3 zile. După 3 zile, el pleacă prin toate locurile pe unde a umblat în viață“ (Fochi, 246). În această direcție se încadrează obiceiurile practicilor funerare de a deschide fereastra camerei în care „și-a dat sufletul“ cineva, pentru ca sufletul răposatului să poată să zboare, să plece; se mai credea că sufletul mortului putea zbura numai printr-o deschizătură specială făcută în acoperiș (Ciauşanu, 141).

→ *aruncătură; coşmar; elfi; fapt; farmec; gnomi; măiestre; rusalki; samovile; suflet; şoimane*

AJUN Ajunul unei sărbători, ajunul unei zile neobișnuite din săptămână etc. este marcat tocmai prin prisma proximității termenului ce imprimă nota de sacru, de activizare a puterilor cosmice; el este, prin definiție, granița temporală, este momentul în care se produce ruptura, trecerea de la timpul profan, obișnuit, la **timpul sacru**, excepțional. Mai mult, chiar și obiceiurile de trecere sunt puternic marcate de teama de a nu se întâmpla ceva neprevăzut în ajunul ceremoniei definitorii: de aici tabuurile ce vizau comportamentul femeii însărcinate, al viitorilor miri, al celor care erau supuși unui rit inițiativ oarecare. Asemenea riscurilor pe care le presupunea o **trecere**, o traversare spațială (temerile deosebite la trecerea unui pod, a unei **răspântii** etc.), depășirea barierei temporale se putea realiza, evident, dar mereu sub semnul pericolului, al necunoscutului.

De aici și valorizarea ambivalentă a acestui moment: ajunul Anului Nou, al Paștelui, al Sf. Gheorghe, al Sf. Andrei etc. sunt momentele în care se

activizează forțele malefice, dar și o posibilitate de a dobândi puteri supranaturale, de a accede, măcar pentru o clipă, la realități neînchipuite: acum oamenii, în urma unui ritual complex sau accidental, puteau înțelege graiul animalelor și al păsărilor, puteau cunoaște **plantele magice**, își puteau îndeplini dorințe mult așteptate etc.

În ajunul marilor sărbători se desfășurau obligatoriu riturile magice cu valoare oraculară, prin care se încerca aflarea destinului propriei persoane (a ursitului, a stării de sănătate, a calității și cantității recoltelor din viitorul an etc.): „În ajunul Sf. Vasile pun unii săteni câte 12 cepe scobite, în care pun câte puțină sare și le înșiră la rând, dând la fiecare numele unei luni de peste an și în dimineața de Sf. Vasile observă cepele, și în care găsește apă, zic că acea lună va fi ploioasă, și în care nu, secetoasă“ (Fochi, 254).

Vom exemplifica semnificația ajunului ca element de cotitură în ordinea temporală prin intermediul câtorva practici foarte cunoscute în societatea tradițională. Sărbătoarea Sf. Andrei („cap de iarnă“, deci începutul unui nou sezon) este unanim cunoscută ca o perioadă de maximă activizare a supranaturalului malefic, ca o invazie a acestuia (sub forma **strigoilor**, a **vârcolacilor** și a lupilor): „Începutu toamnei nu e la Sf. Mărie, cum zic unii, ci de Ziua Crucii; atunci vine toamna. Și iarna tot așa zic unii că vine după Sf. Dumitru, da nu-i adevărat. Sf. Andrei e cap de iarnă, că atunci coboară lupii din munte!“ (Bernea, 179).

Pentru că **usturoiul** era apotropeul cel mai eficient în lupta împotriva acestor duhuri (atunci se ungeau cu usturoi ușile și ferestrele, **hornul**, animalele etc., era și firesc să apară nevoia de protecție a acestui instrument redutabil: de aici obiceiul cunoscut sub numele de *păzirea usturoiului*. „În ajunul Sf. Andrei se adună flăcăii și fetele, stau toată noaptea și păzesc usturoiul“, pentru că, „dacă cineva fură usturoiul, peste an vor fi atacați de fiare“ (Fochi, 16-17). O astfel de practică apotropaică se desfășura și în momentul de trecere în noul an, adică în seara Sf. Vasile: „Începe apoi a unge ușorii și pragurile casei cu usturoi(...) Asemene unge pragurile și ușorii grajdurilor și ale șurilor; apoi, în forma crucii, unge toate animalele și în urmă pe sine și toată familia. El crede că astfel în decursul anului viitor va fi scutit de apropierea lui Bată-I-Crucea și a strigoaicelor, care umblă pe la casele oamenilor ca să ia mana de la vaci“ (Marian, 1994, I, 5).

În situațiile în care se încerca „forțarea mâinii“ destinului, de a afla înainte de vreme informații „secrete“, ce nu erau la îndemâna profanilor, îndrăzneala nepermisă era aspru pedepsită: „Tot într-această noapte de Sf. Vasile sau de Anul Nou cred românii cum că toate vitele vorbesc ca și oamenii și că în acel timp când vorbesc ele nu e bine să le ascuți. Cel ce le ascultă e pedepsit cu moartea“ (Marian, 1994, I, 7).

→ *Anul Nou; koliada; trecere*

ALUN Unele plante erau consacrate, o dată cu potențarea însușirilor benefice ale lor. Despre alun se spunea că înflorește și se scutură în noaptea de Ispas. Florile și crengile alunului culese în această zi sunt deosebit de importante, căci sunt bune de leac pentru mai multe boli: „În noaptea de Înălțarea Domnului (Ispas) se duc flăcâii și fetele mari prin alunișuri ca să culeagă flori de alun, care înfloresc și se scutură în aceeași noapte. Florile acelea sunt bune de făcut de dragoste și de de leac“ (Gorovei, 1995, 7).

Alunul este cunoscut ca având un ascendent fără precedent asupra șarpelui (și de aceea apare frecvent în practicile magice care-l au ca erou principal). Într-o legendă etiologică românească aflăm o explicație dată utilizării acestei plante în acest scop: „Într-o după-amiază, când copilul Isus se culcase și adormi liniștit, Maica Domnului se gândi să se ducă în pădurea apropiată pentru a culege fragi. Știa că-i plac copilului și plecă numaidecât; când s-o scula copilul, să se bucure. Cum ajunsese în pădure, zări într-un loc niște fragi de o rară frumusețe. Dar când se aplecă să le culeagă, sări prin iarbă o viperă. Ea se sperie, lăsă fragii și fugi de acolo. Dar vipera, după ea. Atunci Maica Domnului se dosi după o tufă de alun și stătu acolo până ce vipera se îndepărtă. Apoi culese fragii și când se înapoie acasă, se gândi la alun și zise: «Cum mi-ai fost mie acum de adăpost, așa să fii și în viitor de folos oamenilor». De aceea din vremile cele mai vechi o ramură de alun este cel mai sigur talisman împotriva șerpilor și a altor dihanii care se târăsc pe pământ“ (Brill, 1994, II, 42-43).

Relatările populare românești spun în repetate rânduri că orice descântătoare, fermecătoare sau vrăjitoare, când vrea să descânte de mușcătura șarpelui, să facă de dragoste sau de ursită, folosește unul sau trei bețe de alun (apa descântată cu trei niuelușe de alun ar fi, astfel, un leac imbatabil împotriva mușcăturii de șarpe). Un descântec românesc de mușcătură de șarpe indică explicit leacul ce trebuie folosit pentru a scăpa nevătămat: „Șarpe, șerpălău,/ De ce l-ai mușcat pe (cutare)?/ Pentru că m-a călcat./ Și-n ce ție-e leacul?/ Într-un cuțit de găsit,/ Într-un ban de argint,/ Într-un băț de corn,/ Și-ntr-unu de alun“ (Candrea, 1944, 353).

Medicina populară utilizează și leacuri demonice împotriva mușcăturii șarpelui. Astfel, pe lângă folosirea unei nuiete de alun, se mai recomandă să se numere o baniță de mei sau mălai (un fel de sarcină imposibilă pe care era obligat s-o rezolve, indirect, **duhul bolii**); se mai spunea, de asemenea, cu convingere că, dacă cel mușcat bea apă înaintea șarpelui, acesta moare; în sfârșit, dacă omul fuge înspre soare, va scăpa cu siguranță, căci acesta îl orbește pe nepoftit (Mușlea-Bârlea, 288). În alte descânțete, alunul – în calitate de instrument esențial de vindecare a mușcăturii șarpelui – apărea la dimensiuni cosmice; pentru a potența forța magică a acestuia,

pe lângă rostirea cuvântului care-l denumea, se apela la un ritual paralel, centrat pe plantă: „Contra mușcăturii de șarpe, baba, descântând cu o crenguță de alun, zice: «S-a suit Gargalău într-un alun;/ Alunul s-a uscat/ Și Gargalău a crăpat,/ Și (cutare) s-a dezumflat/ Și a rămas curat, luminat,/ Cum Dumnezeu l-a lăsat»“(Gorovei, 1990, 180).

În cazul descântecelor-exorcisme, alunul apare din nou în calitate de remediu esențial, care îl înspăimântă și îl alungă pe șarpe: „Cu apa neîncepută în care se pun mugurii de alun se descântă și se spală cu ea pentru mușcătură de șarpe; tot pentru mușcătură de șarpe se spală bine cu zeamă fiartă din frunze de alun și se descântă după ce se fac din 3 frunze de alun 3 chiti (buchete) cu care se trage peste mușcătură zicând:« Șarpe galben,/ Ce-ai umflat,/ Ce-ai veninat?! Cu băț de alun,/ Care ți-i nașul tău ăl bun,/ Te-am ucis, te-am despicat,/ Capul ți l-am crăpat,/ Cu frunza lui te-am descântat,/ Cu zama ei te-am spălat/ Și de la (cutare) te-am stricat./ Amin»“(Leon, 22).

Pe lângă funcția de tămăduire a mușcăturilor de șarpe, deci exclusiv medicală, alunul apare menționat și în practici apotropaice ce vizează alte tipuri de spirite malefice. Caduceul zeului Hermes este, la rândul lui, o nuia de alun dăruită de Apollo, nuia pe care s-au așezat ulterior doi șerpi. La români, nuiaua de alun, utilizată cu precădere de **solomonari** în magia meteorologică, este și ea numită „nașul șarpelui“. Tot cu un băț de alun trebuia rupt, pe furiș, vârful legendarei **ierbi a fiarelor**. Românii cred că duhurile rele se tem de puterea nuielelor de alun, evitând casele la intrarea cărora, rezemată de perete, este lăsată o astfel de nuia. Tot din alun era făcut și steagul călușarilor. „Tineretul din Transilvania își face în seara de Sf. Gheorghe buciume și fluiere din coajă de răchită și de alun și cu acelea pârândează satul făcând larmă“, pentru a-și asigura protecția în fața vrăjitoarelor (Marian, 1994, II, 262). Sub numele de „colindele“, copiii utilizau bețe (nuiele) din lemn de alun în timpul colindatului ritual din Ajunul Crăciunului, pe care, în final, le înfingeau în morminte, lângă cruce (de ele se sprijineau sufletele morților la deschiderea mormintelor; Ghinoiu, 1997, 49). Vrăjitoarele călătoreau pe toiege de alun și tot cu ele țin de frâu spiridușii și duhurile rele. Cu niște bețe de alun și în pielea goală vrăjitoarea satului se ducea lângă iaz ca să aducă (sau să oprească) ploaia și grindina (Niculae, 82, 84).

În practicile de **luare a manei vitelor, a laptelui**, bățul de alun este esențial. În Ardeal se spunea: „Alte vrăjitoare ating numai ugerul vacii cu o nuia de alun sau cu un săculeț, zicând: «Eu dau cu săculețul, dracul dă cu bățul, eu trag la mine laptele ce vine și cel ce rămâne tot la mine vine, căci așa doresc și așa voiesc toți stăpânii de sus și de jos. Rămâi cu bine, că laptele după mine vine și-n țâțele la vaca mea, după dorința mea se va împrăștia» .

După aceasta se întoarce acasă fără să o vadă cineva și se apucă de muls“ (Pavelescu, 1944, 60). Tot în calitate de instrument magic, alunul este utilizat într-o practică diferită, în care rolul principal este jucat de actul magic în sine, pe baza principiului similitudinii: „Se ia duminică dimineața, când toacă popa la biserică, o oală de lapte și o torni în strecurătoare. Ieși în prag cu trei vergi de alun și trei fire de urzică și bați strecurătoarea zicând: «Nu bat strecurătoarea, ci bat pe acela care mi-a luat mana de la vacă, să-l urzice la inimă, să vie laptele înapoi la vacă»“ (*idem*, 68). Ambivalența naturii demonice, observată și în credințele de mai sus, apare manifestată și în cadrul practicilor opuse, cu caracter benefic, de obținere sau de sporire a manei (am văzut că alunul putea fi folosit atât de forțele malefice, cât și de oameni, în lupta împotriva acestora): „În Bucovina se obișnuiește să iei un băț de alun când tună mai întâi, să-l vâri în pământ și să-l lași trei zile. Apoi să-l arzi, să-l pisezi și să-l dai în mâncare la vaci, căci atunci când tună întâi, pământul se umple de toată mana“ (*idem*, 45). Ca un adevărat instrument de luptă împotriva demonicului, alunul era utilizat și în practicile de „schimbare“ a copiilor. Credințele a numeroase popoare atestă un număr mare de mențiuni referitor la intenția și, până la urmă, reușita duhurilor rele de a schimba copiii oamenilor, sănătoși, frumoși, cu proprii lor copii. Evident, într-o astfel de situație, oamenii încercau să-și recupereze copiii furați, fiind îngroziți de posibilitatea de a trăi pentru toată viața alături de un monstru, așa cum era, conform reprezentărilor, progenitura supranaturală: „Copilul mic, până nu-i botezat, nu se lasă singur în casă și pe întuneric; cum asfințește soarele, trebuie să ardă neîntrerupt lumină în casă, până dimineața, că-l schimbă Necuratul și-l pune pe al său în loc. Copiii schimbați au capul mare, că nu și-l pot ținea, cade în toate părțile; sunt slabi, înșirați și cu picioarele moi; nu pot umbla și nu pot vorbi, cine știe până la câți ani“ (Niculiță-Voronca, 513). Să vedem ce puteau face oamenii pentru a-și recupera copilul schimbat: „Oamenii au învățat-o (pe mama copilului dispărut) să ia cânepă de vară într-o zi de la amiază-zi și s-o toarcă, să țeasă o bucățică de pânză și să-i coasă până la miezul nopții cămașă. Cu aceea să-l îmbrace. După aceea să ia două nuielușe de alun, crescute în acel an, să se ducă până la al nouălea hotar și să-l bată (pe copil) cu ele. Ea așa a făcut. Copilul a început tare a țipa și a venit mama lui, cu copilul femeii, mare de șapte ani. «Nu-l bate, că eu pe-al tău nu l-am bătut», zice ea. A luat copilul ei și s-a dus“ (*idem*, 513-514).

Actul ritual imperativ al bătutului cu o nuia de alun este surprins și în practicile de aflare sau de chemare a ursitului: „Fetele bat în coteț ori în argea c-un băț de nuc și de alun, ba chiar cu unul de arțar, zicând: «Tu, băț de alun/ Să mi-l arăți mâine/ Venind ca un nebun./ Cu cărămida-n sân!/ Și

tu, băț de nuc,/ Ca p-un haiduc!/ Iar tu, băț de-arțar,/ Ca p-un armăsar!/ Să-l văd secerând la grâu,/ Până-n brâu,/ Și eu culegând la cânepă/ ca o păsărică» (Rădulescu-Codin, Mihalache, 9)

AMIAZĂ; MIEZUL ZILEI; MIEZUL NOPTII; DUHURI ALE AMIEZII Ca moment temporal, este un moment de maximă sacralizare, fiind ipostaza temporală a rupturii, a dezechilibrului din continuumul noapte-zi (douăzeci și patru de ore). Miezul zilei și miezul nopții, acestea erau începuturile noului timp, al calendarului diurn, respectiv nocturn. Ca orice început, și acestea se supuneau interdicțiilor firești, impuse de trecerea într-o nouă stare, fiind o expresie plastică a momentului în care totul era posibil, firescul era alungat la hotarele necunoscutului, iar duhurile răului stăpâneau triumfătoare peste împărăția binelui. „Adâncu nopții e după ceasu 12. Atunci umblă duhurile rele, umblă până spre mijit, când încep să cânte cocoșii; asta-i așa pe la trei și jumătate. Adâncu nopții e întunerecu, e Necuratu. Sunt oameni care fac farmece sau prind puteri în miezu nopții. Aștia și-au vândut sufletul“ (Bernea, 187). În Austria, se spune că de treci prin sat între orele 11 și 12, în noaptea de Sf. Ion, și te speli cu apă din trei fântâni, vei vedea cine are să moară în anul ce urmează (Frazer, 1980, V, 11-12). Un astfel de moment malefic este și amiaza: „Necuratul zice că e blestemat de Dumnezeu, că el ziua nu are să umble, numai cât un ceas, drept la amiază-zi; ceasul acela înseamnă o minută, e a lui, când stă soarele, că soarele de amiază-zi stă două ceasuri (două minute) și noaptea, după ce asfințește soarele, până la miezul nopței, are putere 12 minute; atunci, de te nimerește, te pocește. Dar nu 12 minute în șir, ci din timp în timp“ (Niculiță-Voronca, 485). „Soarele numai la amiază drept se odihnește, atâta cât ai clipi din ochi, atâta e odihna lui, și apoi cât e ziua și noaptea de mare tot merge și merge(...) De aceea când soarele e la amiază, trebuie și omul atunci să se odihnească, e păcat să lucreze“ (Ghinoiu, 1997, 224). O credință asemănătoare este întâlnită și în alte părți: locuitorii din preajma ecuatorului (unde la amiază umbrele sunt mai mici sau lipsesc cu totul) se feresc să iasă din casă la amiază, ca nu cumva să-și piardă umbra, sufletul (Frazer, 1980, II, 121). În alte situații, puterea malefică a respectivului moment temporal atinge intensități dramatice atunci când căpăta materializare sub forma unui personaj mitic specializat: „Ceasurile cele rele sunt niște duhuri de noapte care pocesc pe cei ce le ies în cale. Ele umblă prin văzduh. Zborul lor se cunoaște după un soi de țuiit. Mulți cred că atunci când îți țiuie urechile trece ceasul rău și caută să te pocească. Dacă prinzi de veste și-ți faci cruce la ureche, nu-ți poate aduce nici o vătămătură“ (Pamfile, 1916, 265). O putere malefică deosebită o aveau, la greci, nimfele,